

Något om "egnahemmarna" i Håbo-Tibble

Under senare hälften av 1800-talet emigrerade många tusen svenskar framför allt till USA. Detta föranledde de svenska myndigheterna att vidta vissa motåtgärder. Bl.a. försökte man skapa möjligheter för "mindre bemedlade" att bli småbrukare. Som ett led i dessa strävanden bildades ett statligt bolag "Hem på landet". Dess uppgift var att köpa in större lantbruksgårdar, som kommit på obestånd eller blivit vanskötta, vilket ofta var en och samma sak. Dessa skulle därefter styckas upp i mindre enheter, som skulle säljas som "egnahem". I Håbo-Tibble inköptes från firman Ohlsson & Rosenlund gården Mariedal om ca 300 tunnland åker och 150 tunnland skog. "Mariedals storskog" ca 300 tunnland behöll O & R i sin ägo. Gården uppdelades i 22 st "egnahem", de flesta med en åkerareal om 15-16 tunnland, ett par något större men flera ännu mindre. Skogsarealen fördelades på liknande sätt, så att varje "egnahem" fick sitt skogsområde, även om det bara blev 7-8 tunnland. All skog, som höll sågtimmerdimensioner hade dessförinnan avverkats av O & R. Jag tror, att dessa alla "egnahem" var sålda omkring år 1912, men jag är inte säker därpå. Vissa villkor gällde för den, som ville bli köpare, bl.a. måste denna ha erfarenhet av lantbruk, kanske måste han vara kapabel att bygga bostad och uthus, vilket skulle ske enligt "Hem på landet"-s ritningar. På några av lotterna fanns redan tidigare äldre men användbara byggnader. Övriga villkor, om sådana fanns, känner jag inte till. Jag tror att samtliga köpare måste mer eller mindre utnyttja de kreditmöjligheter som "Hem på landet" kunde erbjuda. Dess lån skulle givetvis förräntas och amorteras, och fast dessa kostnader var relativt låga, blev de för höga för en och annan, som alltså måste ge upp. Främsta orsaken härtill var, dels att "egnahemmen" var alltför små, dels att arbetstillfällen utom hemmet så gott som helt saknades i trakten. De flesta av de här pionjärerna klarade sig rätt bra, bland dem ett par, som åtminstone tidvis arbetade i Sigtuna Såg. För dessa var Sigtunafjärden ibland ett problem när det varken bar eller brast.

Under jullovet 1936 forskade jag litet ifråga om den här invasionen av "egnahemmare" i Håbo-Tibble som då skett ca 25 år tidigare. Efter återkomsten till Wiks Folkhögskola nyåret 1937 skrev jag en uppsats, vari jag sökte berätta vilka de första "egnahemmarna" var och dessutom, fast mera osäkert, från vilka landskap de kom. Rektor Sven Kjersén blev så intresserad av uppsatsen, att han, sedan han behandlat den med rödpennan bad att få låna den. Det fick han med glädje, men till min besvikelse glömde han att återlämna den till mig. Utan den har jag endast det egna minnet att lita till, men jag försöker ändå att berätta vidare.

Jag minns "bergis" vilka namn alla dessa nybildade småbruk fick och var de låg och fortfarande ligger. Efternamnen på de första ägarna tror jag mig också minnas, ehuru osäkrare. Jag vet varifrån några familjer kom, men från vilka landskap de övriga "utvandrat" minns jag inte idag. Sammanlagda antalet personer i dessa "egnahemsfamiljer" uppgick gissningsvis till ca 80 st. Närmare hälften av dem var troligen upplänningar, men det fanns också familjer från Västergötland, Södermanland, Gästrikland, Dalarna, Hälsingland, Härjedalen och kanske från ytterligare något landskap. En hustru var från Finland.

För orienteringens skull tänker jag mig en baslinje, gamla landsvägen mellan Västra Ryd och Håtuna. Om jag påstår, att den gick och går rakt igenom f.d. Mariedal, numera Håbo-Tibble Kyrkby, i syd-nordlig riktning, så är det inte sant, ty den biten är så krokig, att den vid många vägkonferenser har omnämnts som ett skräckexempel. Låt oss ändå enas om att samtliga "egnahem" kom att ligga öster eller väster om denna väg, ty så var det.

Härmed övergår jag till en måhända trist uppräknings av namnen på såväl "egnahemmen" som deras förste ägare (med reservation för eventuella minnesfel) och börjar i norr på östra sidan och fortsätter söderut: Solbacken (Möller), Ängsbo (Vasteson), Mineborg (Rundlöf), Berga (Pettersson), Bredatorp (Engholm), Norrebo (Ekstrand), Durktorps (Strandberg), Gärdet

(Berglund) och sedan längst i söder på västra sidan om vägen med fortsättning norrut: Parken (Eriksson), Mariedal (Olsson), Strömmingsbacken (Kihlström), Hällen (Axelsson), Kyrkby (Gustavsson), Svängsta (Rosén), Högantorp (B Jonsson), Backebo (J Jonsson), Kyrkby (Vikman), Smedsbo (Pettersson), Åsen (Asplund), Vägängen (Lindh 2 lott) samt väster om Mariedal Långvreten (Lindström). Strömmingsbacken heter numera Kämsta och Gärdet är ändrat till Gustavsborg. Byggnaderna vid Solbacken har nyligen rivits. Inget av alla dessa "egnahem" utgör idag en självständig lantbruksenhet. De har genom köp eller arrende sammanslagits till några få större och förhoppningsvis bärkraftigare gårdar. Ingen av de ursprungliga ägarna finns numera kvar vid något "egnahem", men en av dem, Bror Jonsson, f.d. Högantorp, 93 år, lever än i dag.

En av de första "egnahemmarna", P.O. Lindh från Gästrikland, tycks mig vara värd några extra rader. Han startade ortens jordbrukskassa och blev själv dess förste kassör. Som ordförande och kassakontrollant fick han två andra "egnahemmare" att ställa upp, ingen av dem var upplänning. Troligen var det i en början viss distans mellan "urinvånarna" och "egnahemmarna", ett förhållande, som den företagsamme man han var, bl.a. genom att inreda källarvåningen vid Vägängen till uppsamlingsmejeri. Till detta kunde därefter traktens mindre och medelstora gårdar leverera sin mjölk. Han körde sedan under flera år med sitt hästpar varje morgon den inmätta mängden till Mjölkcenralens mejeri vid Bro station. Men det var minst 11 km dit och mjölmängden ökade, så framåt 1920 måste han ersätta hästarna med en lastbil. Jag vet inte, om någon mejeriförening bildades, men Lindh lyckades få "egnahemmarna" och de övriga leverantörerna att gemensamt ombesörja upptagningen av den is, som behövdes för mjölkkyllningen. Strax efter 1920 återvände Lindh till hemtrakten Torsåker, enligt ryktet med en sparslant i fickan. I så fall hade han fått slita ganska hårt för den.